

บทวิจารณ์หนังสือ
อุดมศึกษาเชิงประจักษ์สู่อนาคต
ผู้เขียน: อรุณี หงษ์ศิริวัฒน์

วิจารณ์โดย
ณัฐพล ธนเชวงสกุล* และเอกพรรณ ธัญญาวินิชกุล
Nattaphol Thanachawengsakul* and Akhaphan Thanyavinichakul
E-mail: nattaphol.t@chandra.ac.th

สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม กรุงเทพมหานคร 10900
Bachelor of Education Program in Computers, Faculty of Science, Chandrakasem Rajabhat University,
Bangkok 10900 Thailand

*Corresponding author E-mail: nattaphol.t@chandra.ac.th

(Received: August 1, 2021; Revised: November 11, 2021; Accepted: November 27, 2021)

รูปที่ 1 ปกหนังสือ อุดมศึกษาเชิงประจักษ์สู่อนาคต ผู้เขียน : อรุณี หงษ์ศิริวัฒน์

การบริหารงานของสถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบัน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงการขับเคลื่อนการดำเนินการในภาพรวมตามยุทธศาสตร์สำคัญของการอุดมศึกษา อาทิ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 ดังวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” รวมถึงการให้ความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคของการพลิกผัน (Disruption) และการใช้ชีวิตวิถีปกติใหม่ (New normal) พร้อมทั้ง การศึกษาประเด็นสำคัญเกี่ยวกับแนวโน้มที่ส่งผลกระทบต่ออุดมศึกษา ในการเตรียมความพร้อม ส่งเสริม และสนับสนุนให้เกิดการพัฒนากำลังคนที่สำคัญของประเทศให้มีคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 ด้วยการสร้างความเข้มแข็งทางนวัตกรรมควบคู่กับความคิดสร้างสรรค์ในการนำพาประเทศไทยไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว ภายใต้การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อตอบโจทย์ท้าทายของสังคม การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และการพัฒนาเชิงพื้นที่ในการลดความเหลื่อมล้ำของสังคม ดังนั้น หนังสือ “อุดมศึกษาเชิงประจักษ์สู่อนาคต” ผู้เขียนคือ อรุณี หงษ์ศิริวัฒน์ จึงได้มีการรวบรวม เรียบเรียง และถ่ายทอดเรื่องราวจากงานวิจัยควบคู่กับทฤษฎีทางอุดมศึกษา สู่แนวทางการบริหารจัดการภายในสถาบันอุดมศึกษาตามบริบทของประเทศไทย แบ่งเป็น 7 บท และภาคผนวกประกอบด้วย

บทที่ 1 บทนำ ผู้เขียนได้กล่าวถึงภาพรวมของอุดมศึกษา แบ่งเป็น 4 ศาสตร์ ประกอบด้วย 1) การพัฒนานิสิตนักศึกษา 2) หลักสูตรและการเรียนการสอน 3) การบริหารอุดมศึกษา และ 4) ครุศึกษา โดยทั้ง 4 ศาสตร์ มีความสำคัญต่อการแบ่งฝ่ายของการบริหารงานภายในระดับอุดมศึกษา ประกอบด้วย 1) ฝ่ายบริหาร 2) ฝ่ายวางแผน งบประมาณ และประกันคุณภาพ 3) ฝ่ายวิชาการ 4) ฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการและวิรัชกิจ และ 5) ฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษา ซึ่งผู้บริหารแต่ละฝ่ายจำเป็นต้องการบริหารงานภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 รวมถึงศึกษาแนวโน้มที่ส่งผลกระทบต่ออุดมศึกษา และความท้าทายใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น อาทิ มหาวิทยาลัยแห่งอนาคต และการศึกษาที่มีลักษณะของความปกติใหม่ (New normal education)

บทที่ 2 การพัฒนานิสิตนักศึกษา บทนี้เป็นการขยายความต่อจากบทที่ 1 ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานิสิตนักศึกษา โดยกล่าวถึง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่จะเป็นกำลังสำคัญในอนาคต รวมถึงการขับเคลื่อนสังคมไทยและสังคมโลก ด้วยการนำแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนานิสิตนักศึกษามาใช้ ควบคู่กับการสร้างสภาพแวดล้อมในสถาบันอุดมศึกษาที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการของสังคม รวมถึงการให้ความสำคัญของการส่งเสริมนิสิตนักศึกษาให้เป็นพลเมืองที่เคารพผู้อื่น เคารพกติกา มีความรับผิดชอบต่อสังคม และเข้าใจเรื่องการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อีกทั้ง ควรส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาเกิดความรู้ (Literacy) ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ และสมรรถนะ ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และการพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีคุณลักษณะตามพันธะสัญญาสาธารณะ (Student engagement) ซึ่งเกี่ยวข้องการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของสถาบัน ความคาดหวังและการรับรู้เกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษาของนิสิตนักศึกษา การมีเครือข่ายทางสังคมเพื่อให้การสนับสนุนด้านต่าง ๆ รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคล และการเปิดโอกาสของการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อพัฒนาศักยภาพและประสิทธิภาพของนิสิตนักศึกษา โดยแนวคิดดังกล่าว สามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพและปัญหาของนิสิตนักศึกษาในภาพรวม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจทางด้านความแตกต่างระหว่างบุคคลของนิสิตนักศึกษา รวมถึงการส่งเสริมนิสิตนักศึกษาให้มีคุณลักษณะตรงตามศตวรรษที่ 21 และวิธีในการสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนิสิตนักศึกษาไทย

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิตประจำวัน สถาบันอุดมศึกษาสามารถส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตนักศึกษา เกิดความรู้และทักษะสำหรับโลกยุคดิจิทัล ด้วยการจัดการศึกษาของประเทศไทยต่อการเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปขนานใหญ่ เพื่อเกิดการพัฒนาพลเมืองให้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถในการทำงานควบคู่กับเทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงมีความฉลาดรู้ มีความรับผิดชอบ มีความสามารถในการทำงาน การแก้ไขปัญหา และการแข่งขันทางเศรษฐกิจมากขึ้น ทั้งนี้ ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างงานวิจัย เรื่อง การประยุกต์ใช้การวิจัยกรณีศึกษากับการสอนและการคิดสะท้อนเพื่อการพัฒนาทักษะของนิสิตนักศึกษา สำหรับนิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาอุดมศึกษา โดยกล่าวถึง การพัฒนาทักษะการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมของนิสิตนักศึกษา การก้าวทันโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา รวมถึงการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้และความต้องการของผู้เรียน การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน การที่บุคลากรทุกฝ่ายในสถาบันอุดมศึกษาจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการส่งเสริมและพัฒนานิสิตนักศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม

ส่วนสุดท้าย มีการกล่าวถึง แนวทางการพัฒนานิสิตนักศึกษาเชิงประจักษ์สู่ยุคดิจิทัล โดยภาพอนาคตที่จะมีผลกระทบต่ออุดมศึกษาไทยในแผนพัฒนาการศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนานิสิตนักศึกษาของประเทศไทย ตั้งแต่ก้าวแรกเมื่อเข้าสู่สถาบัน การพัฒนานิสิตนักศึกษาในแต่ละชั้นปี การจัดกิจกรรมนอกชั้นเรียนให้เชื่อมโยงกับกิจกรรมในชั้นเรียน การจัดสภาพแวดล้อมในการพัฒนานิสิตนักศึกษา การสำเร็จการศึกษาของนิสิตนักศึกษา สมาคมนิสิตเก่า และแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในสถาบันอุดมศึกษา

บทที่ 3 หลักสูตรและการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา กล่าวถึง สาระสำคัญของหลักสูตรและการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตบัณฑิต เพื่อสำเร็จการศึกษาออกไปแล้วสามารถรับใช้สังคมได้ ทั้งนี้ การจัดการเรียนการสอนและการจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา จึงเป็นการนำยุทธศาสตร์การสอนต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของผู้เรียน อาทิ 1) รูปแบบการเรียนการสอนแบบ CRP 2) การเรียนรู้แบบกลับด้าน (Flipped learning) 3) การเรียนรู้แบบออนไลน์ (Online learning) 4) การเรียนรู้ที่บูรณาการกับการทำงาน (Work integrated learning) 5) การศึกษาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ (Outcome-based education) 6) การศึกษาที่เน้นสมรรถนะเป็นฐานและโมดูลการเรียนรู้แบบปรับเหมาะ (Competency-based education and adaptive learning modules) 7) การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง 8) การเรียนรู้ตลอดชีวิต 9) ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และ 10) นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา เพื่อให้บัณฑิตเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนด

นอกจากนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึงการบริหารงานวิชาการที่มุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้ ซึ่งเป็นภารกิจหลักในการส่งเสริมกระบวนการสอนเชิงสร้างสรรค์ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การสนับสนุนกระบวนการทางสังคม การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีให้เป็นส่วนหนึ่งในการศึกษา การสร้างระบบเครือข่าย การคิดและพัฒนาในระดับนานาชาติ และการพัฒนาระบบการตรวจสอบผลงานและประกันคุณภาพวิชาการที่สร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผู้เขียนจัดทำขึ้น โดยได้มีการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารงานวิชาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งเป็น 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านที่ 1 หลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านที่ 2 การจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านที่ 3 การนิเทศการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านที่ 4 การวัดและประเมินผลตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านที่ 5 การวิจัยและพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และด้านที่ 6 การบริการวิชาการแก่สังคมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้ง ควรให้ความสำคัญกับนโยบายทางการอุดมศึกษาในการจัดระบบการเทียบปริญาทั้งในระดับปริญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา เรียกว่า กระบวนการโบโลญญา (Bologna process) ซึ่งเป็นการกำหนดระบบหน่วยกิต การสนับสนุนให้เกิดการเคลื่อนย้าย (Transfer) ของผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิจัย และนิสิตนักศึกษา ในการเพิ่มความแข็งแกร่งทางด้านวิชาการ รวมถึงความร่วมมือและการสร้างนวัตกรรมร่วมกัน โดยสถาบันอุดมศึกษาอาจจัดการเรียนการสอนแบบ 2 ปี (Two-year institutions) และแบบ 4 ปี (Four-year institutions) เพื่อเกิดการสนับสนุนความร่วมมือทางด้านการประกันคุณภาพการศึกษา และการสนับสนุนมิติที่จำเป็นต่อการอุดมศึกษา

ส่วนสุดท้าย มีการกล่าวถึง บทสรุปแนวทางการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาเชิงประจักษ์สู่ยุคดิจิทัล โดยมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ส่วน ประกอบด้วย 1) หลักสูตร 2) การเรียนการสอน และ 3) การบริหารงานวิชาการ โดยทั้ง 3 ส่วนนี้ จะเป็นหัวใจสำคัญของการผลิตบัณฑิต เพื่อสำเร็จการศึกษาออกไปรับใช้สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 4 การบริหารอุดมศึกษา กล่าวถึง การบริหารอุดมศึกษา ผ่านแนวคิดการบริหารอุดมศึกษา ความเปลี่ยนแปลงขององค์กรอุดมศึกษา และการดำเนินไปสู่การเป็นองค์กรคุณภาพ โดยแนวคิดการบริหารอุดมศึกษา นำเสนอการมาถึงจุดปรับตัวที่ต้องยุติการรับข้าราชการพลเรือน และการบรรจุบุคคลเข้าใหม่ด้วยตำแหน่งพนักงานมหาวิทยาลัย ในขณะที่มีส่วนขับเคลื่อนของผู้บริหารที่สำคัญ ตั้งแต่นายกสภามหาวิทยาลัย อธิการบดี รวมทั้งองค์กรคณะบุคคลที่เป็นสัญลักษณ์การกระจายอำนาจจากส่วนกลางที่เรียกว่า กรรมการสภามหาวิทยาลัย พร้อมกับ “สัตตการ” หรือบทบาทสำคัญ 7 ประการ ผู้เขียนนำเสนอต่อในเรื่องของการวางแผนที่ยึดโยงแนวคิด Higher education ของ Steve Chadwick และ Olivia Kew-Fickus ที่ประกอบไปด้วยประเด็นที่น่าสนใจ เช่น คุณลักษณะสำคัญของการวางแผน ซึ่งครอบคลุมงานด้านการศึกษาไว้ครบทุกด้าน แนวคิดส่วนปิดท้ายซึ่งมีความเป็นปัจจุบัน กล่าวถึง การปรับตัวของสถาบันอุดมศึกษาที่จะต้องพัฒนาไปสู่ความเป็นผู้ประกอบการ การเป็นผู้อำนวยความสะดวก และการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ผู้เขียนเชื่อมโยงไปยังส่วนการเปลี่ยนแปลงของการศึกษาในสังคมไทยที่วิ่งตามโลกที่เปลี่ยนแปลงเร็ว เมื่อมองในมุมขององค์กรยังพบว่า การเปลี่ยนแปลงมิใช่เพียงการแทนที่ด้วยสิ่งใหม่ แต่ต้องมีความยืดหยุ่น (Resilience) ที่จะต้องเดินหน้าตามวัตถุประสงค์พร้อมเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงไปคู่กัน ดังตัวอย่างที่น่าสนใจที่ผู้เขียนยกมาให้พิจารณากรอบความยืดหยุ่นในแผนแม่บทของมหาวิทยาลัยเซาท์ฟลอริดา (The University of South Florida) ผวนด้วยแนวทางปัจจัยสู่ความสำเร็จที่จะนำพาองค์กรไปสู่ความเปลี่ยนแปลง มีข้อที่น่าสนใจ ได้แก่ การพึ่งพากันขององค์กร (Interdependent organizations) ซึ่งหากขยายความอาจหมายถึงความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ สอดคล้องกับส่วนของแนวคิดการบริหารอุดมศึกษาที่จะต้องได้ประโยชน์ร่วมกัน หากพิจารณาสถานการณ์ปัจจุบันในองค์กรธุรกิจจะพบว่าการพัฒนาส่วนนี้ไปมากแล้ว สามารถใช้เป็นบทเรียนร่วมกันได้ หรือข้อสถานะของสถาบัน (Institutional status) ซึ่งบอกถึงการเมืองของสถาบันนั้น จำเป็นต้องตระหนักให้มากกว่าจะต้องเป็นความต้องการจากสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือสถาบันให้ประโยชน์อย่างไรแก่สังคม เป็นต้น

ปิดท้ายส่วนของความเปลี่ยนแปลงด้วยการนำเสนอลักษณะของสถาบันอุดมศึกษาในปี ค.ศ. 2053 ที่มีบางกรณีเกิดขึ้นเร็วกว่าที่คาดการณ์ไว้ด้วยการเร่งจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19

จากองค์กรที่เปลี่ยนแปลงกับการศึกษาที่เปลี่ยนไป นำไปสู่การพัฒนาการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นผู้ประกอบการ สอดรับตามแนวคิดโมเดลประเทศไทย 4.0 ที่มุ่งสร้างคนไทย 4.0 ภายใต้ความท้าทายของเศรษฐกิจฐานความรู้ มีหลายข้อที่น่าสนใจ เช่น หลักสูตรและประสบการณ์ของผู้เรียน ซึ่งมีประเด็นการให้ความสำคัญกับการศึกษาในลักษณะของพหุวิทยาการ อันหมายถึง การเรียนรู้หลายศาสตร์เพื่อร่วมพัฒนาความรู้ วิจัยหรือแก้ปัญหา เป็นต้น

ส่วนสุดท้ายเป็นหนทางสู่การเป็นองค์กรที่มีคุณภาพ จะต้องมีการวัดที่สร้างความมั่นใจให้แก่สังคมโดยถือว่าการประกันคุณภาพการศึกษาภายในเป็นกระบวนการที่จะต้องอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการประเมินคุณภาพการศึกษาจากภายนอกที่เน้นการประเมินผลการจัดการศึกษา รวมทั้งแนวคิด OKRs ที่เน้นผลลัพธ์และผลผลิต อาศัยองค์ประกอบ คือ เป้าหมาย (Objective) และตัวชี้วัดความสำเร็จของเป้าหมาย (Key results) หากพิจารณาประโยชน์ถือว่า OKRs เป็นแนวคิดที่ช่วยให้เกิดการผลักดันเชิงบวกทั้งการทำงาน การสร้างสรรค์ ความผูกพัน รวมทั้งนำไปสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงอีกด้วย

บทที่ 5 ครุศึกษา กล่าวถึง การบริหารมหาวิทยาลัยในเชิงวิชาการ และการพัฒนาอาจารย์ให้เป็นนักวิชาการในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่บทบาทผู้บริหารในอนาคต โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา จากยุคนักวิชาการ (Scholar age) สู่ยุคความเป็นครู (Teacher age) ยุคการพัฒนา (Developer age) ยุคผู้เรียน (Learner age) และยุคเครือข่าย (Networking age) โดยมีเป้าหมายหลักและโครงสร้างของการพัฒนาอาจารย์ ด้วยการตอบสนองต่อความต้องการของอาจารย์ การส่งเสริมความก้าวหน้าทางด้านความคิด และการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาอาจารย์

ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับครุศึกษาจึงเป็นกรอบแนวคิดเชิงปฏิบัติการของความรู้ทางการสอนเชิงวิชาชีพ ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน เนื้อหา และวิธีการสอน ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านการครุศึกษาสู่การปฏิรูประบบครุศึกษาของประเทศไทย ตั้งแต่การศึกษาสมัยเดิมที่ตอบสนองต่อชุมชน จนนำมาสู่การเริ่มระบบโรงเรียน เข้าสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ประชาธิปไตยที่ต้องการให้โรงเรียนอิสระและเสรีมากขึ้น จากนั้น เมื่อเกิดการเติบโตของเทคโนโลยีข่าวสาร โรงเรียนจึงไม่ใช่แหล่งผูกขาดทางการศึกษาอีกต่อไป โดยสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้จากระบบอินเทอร์เน็ตรวมถึงแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ จนเข้าสู่ยุคของการปรับตัวของโรงเรียนในปัจจุบัน สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การผลิตครูในประเทศไทย โดยเริ่มตั้งแต่ยุคที่ 1 ยุคก่อนมีพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช 2488 ยุคที่ 2 ยุครุ่งอรุณแห่งวิชาชีพครู ตามพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช 2488 ยุคที่ 3 ยุคแห่งความคิดและความพยายาม และยุคที่ 4 ยุคทองของวิชาชีพครู ด้วยการยกระดับมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง ด้วยการผลิตครู การควบคุมคุณภาพ มาตรฐานและจรรยาบรรณ การกำหนดให้มีสถาบันเพื่อการพัฒนาครู การจัดให้มีกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา การบริหารงานบุคคล และการปรับค่าตอบแทนให้เหมาะสมกับการเป็นผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูง จากนั้น จึงนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์และมาตรการการปฏิรูประบบครุศึกษาของประเทศ และการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาต่อไป

ส่วนสุดท้าย กล่าวถึง แนวทางการพัฒนาครุศึกษาเชิงประจักษ์สู่ยุคดิจิทัล จึงเห็นควรให้เกิดการพัฒนาครุศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา กรอบแนวทางการปฏิรูประบบครุศึกษาในประเทศไทย และการเปลี่ยนผ่านการครุศึกษา (Transforming teacher education) เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงแบบบูรณาการ มีหลักสูตรแกนกลางที่เข้มแข็ง รวมถึงการมีประสบการณ์ที่กว้างขวาง มีกระบวนการสืบสอบ การร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับสถาบันอุดมศึกษา และการประเมินบนพื้นฐานของมาตรฐานเชิงวิชาชีพ

บทที่ 6 อุดมศึกษากับการเปลี่ยนผ่านสู่โลกอนาคต กล่าวถึง การพัฒนาคุณภาพอุดมศึกษา ไปพร้อมกับการมองขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และฉายภาพอนาคตของอุดมศึกษาไทย ในด้านการพัฒนาคุณภาพอุดมศึกษา ผู้เขียนนำเสนอมุมมองจากวิกฤตคุณภาพอุดมศึกษาไทยที่ผูกกับความอยู่รอดของสถาบันอุดมศึกษา สืบเนื่องหลายประเด็น ได้แก่ การขยายโอกาสสู่อุดมศึกษาที่ตามมาด้วยปัญหาต่าง ๆ การจัดการสังคมความรู้ที่ก่อให้เกิดช่องว่างในการเข้าถึงความรู้ การเป็นธุรกิจอุดมศึกษา และสภาพของการเป็นมหาวิทยาลัยที่อาจแตกต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้การพัฒนาคุณภาพอุดมศึกษายังโยงมาถึงการปฏิรูปการเรียนรู้ ที่สะท้อนผ่านบางประเด็น ได้แก่ ผลการสอบ PISA และ O-NET ความพร้อมของวิชาชีพครู ตำแหน่งงานครูที่รองรับในอีก 5 ปีข้างหน้าเป็นจำนวนมาก รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่จะต้องดำเนินการควบคู่ไปกับแนวคิดการพัฒนาสีเขียว ทั้งยังมีกระแสใหญ่ของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่ปรากฏขึ้นและผูกโยงกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นโลกเทคโนโลยี เศรษฐกิจการค้า สิ่งแวดล้อมและพลังงาน ความเป็นเมือง หรือแม้กระทั่งลักษณะคนในสังคมที่มีความเฉพาะตัว

ผู้เขียนย้อนกลับมามองที่การศึกษาไทย 4.0 สู่คนไทยในบริบท Thailand 4.0 ที่ต้องลงทุนในคน และก้าวต่อไปยังสังคม 5.0 ที่จะต้องขับเคลื่อนประเทศด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และรองรับสังคมผู้สูงอายุ ยังมีเรื่องของขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศของอุดมศึกษา ที่ถ่ายทอดแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ตามด้วยการแบ่งกลุ่มประเทศที่เข้าร่วมการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งแบ่งกลุ่มโดยใช้ระดับการพัฒนาประเทศที่พิจารณาจากรายได้ต่อหัว (GDP per capita) รวมไปถึงการจัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการศึกษาของประเทศไทย โดยเวทีเศรษฐกิจโลก พ.ศ.2558-2559 ที่มีความน่าสนใจในส่วนหนึ่งของแนวทางในการเก็บข้อมูลของดัชนีชี้วัดความสามารถในการแข่งขัน ที่มีการให้รายละเอียดไว้โดยกระชับแต่ชัดเจน ผนวกด้วยขีดความสามารถในการแข่งขันภาพรวม ที่ให้ข้อมูลอันดับของประเทศไทย และมีการเทียบเคียงกับกลุ่มประเทศอาเซียน นอกจากนี้ยังมีการให้ข้อมูลในขีดความสามารถในการแข่งขันที่เกี่ยวกับด้านการศึกษา ทั้งทำด้วยข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพระบบการศึกษาไทย ซึ่งชี้ให้เห็นว่าจะต้องมีการเพิ่มคุณภาพจากคะแนนที่เป็นสถิติเชิงประจักษ์

อีกประเด็นที่สำคัญ คือ เรื่องดัชนีชี้วัดในการจัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันของเวทีเศรษฐกิจโลก ที่ให้รายละเอียดองค์ประกอบเสาหลักภายใต้ลักษณะกลุ่มประเทศที่ขับเคลื่อนด้วยปัจจัยที่แตกต่างกัน ไว้ค่อนข้างละเอียด ส่วนภาพอนาคตของอุดมศึกษาไทย เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมอย่างพลิกผันจากแรงผลักดันของบริบทรอบข้าง ได้แก่ การเมือง สังคม เศรษฐกิจ และการตลาดเทคโนโลยี เกิดการล้มล้างเทคโนโลยีรุ่นเก่า ตอบสนองความต้องการใหม่ ต่อมาด้วยการสร้างพันธะสัญญาสาธารณะระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับสังคม ที่ได้ข้อสรุปมาจากงานวิจัยของผู้เขียน ที่เก็บข้อมูลจากผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา พร้อมทั้งนำเสนอตามบทบาทของกลุ่มตัวอย่างได้อ่านน่าสนใจ ถัดมาเป็นเรื่องของ Multiversity ที่เล่าถึงการปรับเปลี่ยนไปสู่มหาวิทยาลัยดิจิทัล ที่มีโครงสร้างและแนวทางแตกต่างไปจากเดิม ซึ่งสอดคล้องกับหัวข้อถัดมา คือ มหาวิทยาลัยอัจฉริยะ (Smart university) และลงรายละเอียดต่อมาในเรื่องของเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ควรจะได้จากนี้ต่อไป ส่วนถัดมาเล่าถึงระบบและกลไกการขับเคลื่อนอุดมศึกษาไทย และการขับเคลื่อนไปสู่อุดมศึกษาโลก ที่สะท้อนเป็นภาพง่าย ๆ นั่นคือ Input, Process, Output พร้อมทั้ง Feedback และให้รายละเอียดองค์ประกอบตัวชี้วัดการจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลก ไว้อย่างครบถ้วน ยังมีเรื่องของบทบาทของอุดมศึกษาในการสร้างสรรค์อนาคตที่ยั่งยืน ที่จะสร้างให้มีในตัวผู้เรียน และบัณฑิต รวมทั้งการมองพื้นที่การเรียนรู้ (Learning space) และปิดท้ายที่กระแสนวัตกรรมหลักที่จะส่งผลกระทบต่ออุดมศึกษาโลก ไม่ว่าจะเป็น โลกของผู้สูงอายุ ความเป็นเมือง ความไม่สมดุลในความสามารถ นโยบายการอพยพที่เข้มงวด สิ่งที่คุณเขียนนำเสนอเพิ่มไว้อย่างน่าสนใจคือ ทักษะในอนาคต 16 ทักษะ จาก 3 มิติ ได้แก่ บุคคล วัสดุอุปกรณ์ และสังคมองค์กร รวมทั้งอุดมศึกษาในอนาคต ที่ใช้กรอบการเรียนรู้ ค.ศ. 2030 ในประเด็นของสมรรถนะผู้เรียน สมรรถนะที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และภาพอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่เห็นเป็นรูปธรรม ปิดท้ายบทด้วยกลยุทธ์ที่เห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งจะทำให้อุดมศึกษาก้าวไปสู่ปี ค.ศ. 2030 ครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้ การวิจัย การมีพันธะสัญญากับสังคมในวงกว้าง ความเป็นนานาชาติของอุดมศึกษา การบริหารจัดการที่เป็นระบบ กรอบที่เชื่อมโยงกัน และรูปแบบการระดมทุนที่ยั่งยืนและเป็นธรรม

บทที่ 7 การอุดมศึกษาเชิงประจักษ์สู่ยุคดิจิทัล กล่าวถึง ภาพในอนาคตของสถาบันอุดมศึกษา และส่งต่อการไปสู่อุดมศึกษา ยุคดิจิทัล ในภาพอนาคตของสถาบันอุดมศึกษานั้น มีลักษณะอยู่หลายประการ เช่น การปรับเปลี่ยนแพลตฟอร์มของการจัดการที่เน้นความต้องการเป็นหลัก และการทำงานร่วมกับหุ้นส่วน รวมทั้งหลักสูตรที่เป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงที่เชื่อมโยงภาคเอกชน และภาคอุตสาหกรรม สิ่งที่สำคัญ คือ ผู้สอนต้องมีความทันสมัย มีความเชี่ยวชาญ ทั้งยังต้องสนับสนุนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงหลายศาสตร์ การเน้นประสบการณ์ของนิสิตนักศึกษาที่มีลักษณะของเครือข่าย และที่น่าสนใจ คือ นิสิตนักศึกษาสามารถสร้างหลักสูตรบนพื้นฐานความสนใจ เน้นตัวบุคคล ยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้ผู้เขียนยังนำเสนอของรูปแบบอุดมศึกษาที่มีหลายลักษณะที่ชวนให้ไปศึกษาต่อในรายละเอียด เช่น มหาวิทยาลัยแห่งความเป็นผู้ประกอบการ และมหาวิทยาลัยอัจฉริยะ เป็นต้น

การอุดมศึกษาเชิงประจักษ์สู่ยุคดิจิทัล อาจเรียกว่าเป็นการชี้ให้เห็นแนวทางการไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในอนาคตอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งมีแรงผลักดันมาจากทั้งมุมมองของศาสตร์อุดมศึกษา และมุมมองการจัดแบ่งการบริหารงานในสถาบันอุดมศึกษา ที่สะท้อนเป็นแผนภาพเพื่อสร้างความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างสองมุมมอง ซึ่งเป็นเนื้อหาที่มีความเชื่อมโยงกับสาระในบทที่ 6 อุดมศึกษากับการเปลี่ยนผ่านสู่โลกอนาคต ผู้เขียนได้สรุปเป็นแผนภาพการเชื่อมโยงสู่การเป็นอุดมศึกษาเชิงประจักษ์สู่ยุคดิจิทัล จากคนไทยในบริบท 4.0 และ Disruptive innovation ซึ่งส่งใน 4 เรื่อง คือ 1) Educational technology 2) Learning space 3) Multiversity และ 4) Smart university ทั้ง 4 เรื่องนี้ ส่งผลกระทบต่อเนืองมายัง 3 สิ่ง คือ การศึกษาไทย 4.0 ทักษะในอนาคต และอุดมศึกษาในอนาคต ซึ่งทั้งหมดนี้ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดเชื่อมโยงกันไว้อย่างน่าสนใจ

จากรายละเอียดทั้งหมด ผู้เขียนได้สรุปความคิดเป็นเสมือนอนาคตภาพการเป็นอุดมศึกษาเชิงประจักษ์สู่ยุคดิจิทัลเป็นแผนภาพ Future university พร้อมนำเสนอ 6 แพลตฟอร์ม ซึ่งในแต่ละแพลตฟอร์มได้ให้รายละเอียดประเด็น และแนวทางการดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม อาทิ แพลตฟอร์ม F (Future) เกี่ยวข้องกับประเด็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่มีแนวทางของการเรียนรู้แบบ Online learning รวมถึง Blended learning และแพลตฟอร์ม U (Ultimate) เกี่ยวข้องกับประเด็นรูปแบบการฝึกอบรม โดยให้แนวทางการดำเนินการการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ที่เพิ่มขึ้น รวมถึงการศึกษาต่อเนื่อง การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการเป็นมหาวิทยาลัยผู้ประกอบการ เป็นต้น

ในส่วนท้าย ผู้เขียนได้แนบแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างพันธะสัญญาสาธารณะระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับสังคมไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดเก็บข้อมูลสำหรับผู้บริหาร อาจารย์ และนิสิตนักศึกษา เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การสร้างพันธะสัญญาสาธารณะระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับสังคมต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยภาพรวม ผู้เขียนวางโครงเรื่องได้อย่างเป็นลำดับ และร้อยเรียงเรื่องราวจากการดำเนินงานในบทบาทหลักของอุดมศึกษา ทำให้ได้ความรู้ในศาสตร์ทางด้านอุดมศึกษา ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา หลักสูตรและการเรียนการสอน การบริหารอุดมศึกษา และครุศึกษา นำไปสู่แนวทางการเปลี่ยนผ่านสู่โลกอนาคต ดังนั้น ผู้อ่านหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับแนวทาง หลักการ และวิธีคิดในการทำงานภายใต้บริบทของสถาบันอุดมศึกษาแล้ว ยังอาจนำไปสู่ประเด็นที่น่าสนใจไปศึกษาวิเคราะห์ขยายประเด็นเพิ่มเติม หรือสังเคราะห์ร่วมกับบริบทเชิงพื้นที่ และพัฒนาต่อยอดให้เป็นแนวทางที่เป็นรูปธรรม เพื่อร่วมนำพาสถาบันอุดมศึกษาไปสู่ความสำเร็จทางด้านวิชาการ และด้านวิชาชีพ ตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยที่ตนเองสังกัดให้สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

Hongsirawat, A. (2021). *Empirical higher education towards in the future*. Bangkok: CUpress. (in Thai)